

YOSHLAR INTELEKTUAL SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHDA ADOLAT TAMOYILLARINING O'RNI.

Hamroyev Saidjon Sanoyevich
Buxoro davlat pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti dekani,
falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

Annotatsiya: Ushbu maqolada jamiyat hayotining barcha jabhalarini yangilash insonning ijtimoiy-axloqiy, intellektual va ma'naviy salohiyati, mehnat faolligining o'sishi va faollashishi hamda adolat tamoyillarini o'rnatish orqali yoshlarning intellektual salohiyatini oshirish, ularni ma'naviy ongini yuksaltirish yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Yoshlar, intellektual, ma'naviy, ijtimoiy, adolat, farovonlik, iqtisodiy, siyosiy, huquqiy, shaxs, jamiyat.

Аннотация: В данной статье освещается обновление всех сторон жизни общества социально-нравственный, интеллектуальный и духовный потенциал человека, рост и активизация трудовой деятельности, повышение интеллектуального потенциала молодежи, повышение ее духовного сознания путем установления принципов справедливости.

Ключевые слова: молодежь, интеллектуальная, духовная, социальная, справедливость, благосостояние, экономическая, политическая, правовая, личность, общество.

Annotation: this article covers the renewal of all aspects of society, the socio-moral, intellectual and spiritual potential of a person, the growth and activation of labor activity, the increase in the intellectual potential of young people, the development of his spiritual consciousness by establishing the principles of Justice.

Keywords: youth, intellectual, spiritual, social, justice, welfare, economic, political, legal, personality, society.

Jamiyat hayotining barcha sohalarida islohotlar o'tkazish aholi farovonligini sifat jihatidan yangi darajasini ta'minlashga qaratilgan ijtimoiy siyosatni faol amalga oshirishni ta'minlaydi.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Biz yoshlarimizda umrimizning ma'no-mazmuni, hayotimizning asosiy mevasi va samarasini ko'ramiz. Yangi O'zbekistonni azmu shijoatli yoshlarimiz bilan birga bunyod etamiz!"[1]. Chunki, yoshlarimizning iste'dodi va qobiliyati hamda ijtimoiy faolligini oshirish va hayotda o'z o'rinlarini topishlari uchun yurtimizda barcha sharoitlar yaratishmoqda.

Adolat tamoyillarini izchil amalga oshirishda jamiyat va shaxs hayotining barcha jabhalarini yangilash va "Inson-jamiyat-davlat" va "Inson qadri uchun" [2] g'oyalarini dasturamal qilib olish jamiyat a'zolarining farovonligi yo'lidagi g'amxo'rlik sifatida mamlakatni yanada taraqqiy ettirish muhim asosiga aylanmoqda. Ijtimoiy

munosabatlar tizimini takomillashtirish va axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash ustuvor vazifa sifatida belgilanmoqda.

Respublikamiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, "Mamlakatni innovatsion rivojlantirish strategiyasi va mexanizmlari, eng avvalo, shu davlatda yaratilgan intellektual va ilmiy-texnikaviy salohiyatidan qanchalik samarali foydalanish bilan chambarchas bog'liq"[3]. "Inson omili" yoki "ma'naviy va intellektual salohiyat"ni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar jarayonining harakatlantiruvchi kuchini, ijtimoiy-siyosiy faoliyatda amalga oshiriladigan shaxsning g'oyaviy, axloqiy, ishbilarmonlik va irodaviy fazilatlarini yig'indisini shu jumladan motivatsion tuyg'ulari shaxs intellektual salohiyati tuzilishini tashkil etadi.

Islohotlarning bosh maqsadi ijtimoiy munosabatlardagi burilish nuqtasi - bu xalqning moddiy farovonligining o'sishi, jamiyat va uning har bir a'zosining ma'naviy rivojlanishi va salomatligini mustahkamlash tamoyilini amalga oshirishdir. Jamiyatning yangilanish sharoitida ijtimoiy hayotning barcha jabhalari (iqtisodiy, siyosiy, huquqiy, ma'naviy) inson farovonligi uchun, uning barkamol rivojlanishi uchun e'tibor qaratmoqda.

Islohotlarning hozirgi bosqichida shaxs ijtimoiy voqelikni o'zgartiruvchi hodisa sifatida namoyon bo'ladi, ijtimoiy taraqqiyot mezonini hisoblanadi. Barqaror taraqqiyot esa mehnat unumdorligining o'sishiga, xalq farovonligining sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilishiga bog'liq.

Inson faoliyati davomida o'zini o'zi anglashi uchun, qobiliyatlarini to'liqroq ochib berishi uchun barcha sharoitlarni yaratish kerak. Shaxsning "ijtimoiy sifatleri"ni shakllantirishdan iborat bo'lgan bu jarayon salbiy hodisalar – loqaydlik, beparvolik, kam mehnat qilib ko'proq daromad olishga intilish, korrupsiya, poraxo'rlik, mahalliychilik jamiyat me'yorlarning buzilishi va shu kabi boshqa holatlarga qarshi keskin kurash olib borishni taqozo etadi.

Ijtimoiy-iqtisodiy, ya'ni ijtimoiy munosabatlar va muloqotning har xil turlarida bo'lgan holda, odamlar o'zlarining hayotiy faoliyatini tashkil etish tizimini o'rnatadilar, o'z xatti-harakatlarini tartibga soladilar, zamon ehtiyojlari uchun muloqot qilish qobiliyatini rivojlantiradilar.

Barkamol shaxsni shakllantirish jarayonida ijtimoiy adolat prinsiplariga amal qilgan holda quyidagi vazifalarni amalga oshirish zarur deb hisoblaymiz:

- jamiyatning o'zini o'zi boshqarishi uchun maksimal imkoniyatlarni yaratish;
- fuqarolarning har tomonlama rivojlanishi uchun sharoit yaratish;
- hayotning barcha jabhalarida demokratiya va o'zini o'zi boshqarish tamoyillarini ishlab chiqish va amalga oshirish;
- jamiyatning teng huquqli insonlar jamiyatiga aylanishi uchun barcha imkoniyatlardan unumli foydalanish;
- demokratlashtirish va ochiqlikni rivojlantirish;
- korrupsiyaga murosasiz munosabat qilish;

Voyaga etmagan yoshlar, kam ta'minlangan va ehtiyojmand oilalar va nafaqadagilarga g'amxo'rlik, barcha sohalarda faoliyat va turmush sharoitlarini yaxshilash, salomatligini muhofaza qilish, bo'sh vaqt va dam olishdan oqilona foydalanish jamiyatimiz adolatlilikining yaxlit ko'rsatkichidir.

Shu munosabat bilan, ijtimoiy institutlarning muhim vazifasi boshqaruvning demokratik tamoyillarini rivojlantirish, ochiqlik, tanqidiy tahlil qilish asosida adolat tamoyillarini amalga oshirishdan iborat. Har bir fuqaroda daxldorlik tuyg'usini, siyosiy va huquqiy madaniyatni oshirishni talab etadi.

Ma'lumki, ehtiyojlar shaxs faoliyatining asosiy ichki manbai hisoblanadi. Zero, ulug' mutafakkir alloma Abdulla Avloniy ta'biri bilan aytganda, "Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir"[4]. Tarbiyalangan shaxs jamiyatning ajralmas qismiga aylanadi. Ularning ta'lim-tarbiyasi yurtning gullab-yashnashi va xalqning tinch, farovon yashashi uchun xizmat qiladi.

Oliy ta'lim, professional ta'lim va xalq ta'limini rivojlantirish, isloh qilish konsepsiyalarida belgilangan yangi iqtisodiy tafakkurga ega bo'lgan umuminsoniy shaxsnigina emas, balki yuksak axloqiy va innovatsion tafakkurga ega bo'lgan ijtimoiy faol shaxsni tarbiyalash chora-tadbirlari ko'zda tutilgan. Chunki demokratik o'zgarishlar, muammolarni hal etishda xalqning real ishtirokini kengaytirish zarurligi haqida gapirganda, yosh avlod va uning undagi o'rni masalasi katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Yoshlar o'rtasida ta'lim va kasblarni egallashni ommalashtirish, ular ongiga yuqori darajadagi ta'lim va umuman madaniyatni qo'llash zarurligini anglashni, nihoyat, bilim va ko'nikmalarni joriy etish alohida ahamiyatga ega. Bu esa o'z shaxsiy qobiliyatlarini hayotning turli sohalarida faol ishlatish, ularning ma'naviy ehtiyojlarini qondirish imkoniyatini beradi.

Ijtimoiy adolat idealini ijtimoiy tuzumning belgilangan jami idealidan, unga xos bo'lgan munosabatlarning sifat xususiyatlaridan - ularning o'lchovi, uyg'unligi, tartiblilik aniqlashtirishdan iborat. Axloqiy ongda adolat ideali ezgulik va yovuzlikning asosiy tushunchalarini aniqlashtirish vazifasini bajaradi.

Bu maqsadning amalga oshirilishi zamonaviy avlodning bilim va madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi, yosh avlodni o'qitish va tarbiyalash, ularni hayotga, kasbga tayyorlash uchun maqbul shart-sharoitlarni yaratmoqda. Yoshlar ma'naviy ongini rivojlantirish avvalombor, tarbiyaning mazmuni va tashkil etilishini ularning faoliyati bilan chambarchas bog'liq holda takomillashtirishga, ijtimoiy foydali mehnatga jalb qilishga yordam beradi. Ushbu omil odamlar o'rtasidagi munosabatlarning muhim tartibga soluvchisiga aylanib bormoqda va shuning uchun zamonaviy yoshlarda adolatparvarlik tuyg'usini shakllantirish hozirgi kunda alohida muhim ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lmoqda.

Zero Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Ta'lim sohasining yana bir eng asosiy vazifasi bugungi kun uchun zarur bo'lgan yangi avlodni, ilm-fan va o'z ixtisosligi asoslarini puxta egallagan, bilimli yoshlarni tarbiyalashdan iboratligi shubhasiz" [5].

Biz bugun jamiyatdagi barcha yosh avlod vakillarini taraqqiyotga hissa qo'sha oladigan deb ayta olmaymiz. Yoshlar o'rtasida o'zgalarning taqdiriga befarq, mehnatdan qochib oson yo'l bilan boylik ortirishni maqsad qilgan, engil elpi, bema'ni xulqi bilan omma e'tiborini qaratishga intiladigan, turli norasmiy guruhlariga qo'shib qoluvchilar borligi bizni xavotirga soladi. Natijada bunday yoshlar oilada, mahallada kattalarga farzandlar, maktabda tartib buzuvchi o'quvchilar, voyaga etmagan

jinoyatchilar, oliy ta'limdagi ta'lim-tarbiyani ko'rmagan talabalar, bandligi ta'minlanmagan hamda uyushmagan yoshlar sifatida jamiyatga kirib kelayotganligi masalaning jiddiy tomoni hisoblanadi.

Bunday sifatlarga ega yoshlarni uzluksiz ma'naviy tarbiya asosida tarbiyalash, komil shaxs qilib voyaga yetkazish masalasi juda dolzarb vazifa hisoblanadi.

Shu maqsadda 2020 – 2021 o'quv yilidan boshlab mamlakatimizda umumiy o'rta ta'lim maktablarida "Tarbiya" fani joriy etildi [6]. 2020-2021 yillarda 1-9 sinflarda, 2021-2022 yillardan boshlab 10 - 11 - sinflarda ham ushbu fan o'qitib kelinmoqda.

Davlat rahbari mamlakatimizni butun dunyoda o'z o'rniga ega davlat sifatida ko'rish uchun butun xalqni safarbar qildi. Bu uchun bizga yangicha fikrlaydigan, hayotga qarashlari teran yosh avlodni tarbiyalash, turli mafkuraviy hujumlarga qarshi tura oladigan immunitetni shakllantirish, ertangi kunga aniq maqsadlari bilan qaray oladigan yoshlarni tarbiyalash zarur bo'ladi. Tarbiya fanining darsliklarini ko'zdan kechirar ekansiz unda turli sinfdagi bolalarga atrof-tabiiy muhitga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish, rahmdillik, kechirimli bo'lish, kattaga hurmat kichikka izzat, insonga xos bo'lgan ijobiy sifatlar egasi bo'lishga chaqirish, orzu qilish va ularning ro'yobi uchun doimo harakat qilish, jamoada liderlik xususiyatlariga ega bo'lish malakalarini shakllantirishga qaratilgan bir qator mavzularni uchratishimiz mumkin.

Xulosa o'rnida aytish kerakki, jamiyat taraqqiy etishi uchun uning barcha a'zolarida yuksak ma'naviy fazilatlar qaror topgan bo'lishi lozim. Bunda jamiyatda o'sib kelayotgan yosh avlodni asl vatanparvar, millatning jonkuyarlari sifatida tarbiya etish, ulardagi ma'naviy bo'shliqlarni oldini olishda jamiyatning har bir instituti hamkorlikda ish olib borib, belgilangan chora-tadbirlarni hayotga faol tatbiq etish ko'zlangan maqsadga erishishda qo'l kelishi shubhasizdir.

Tarbiya faniga "Bebaho ma'naviy merosimizda adolatparvarlik", "Ijtimoiy adolat eng muhim ijtimoiy va ma'naviy-axloqiy masalalardan biridir", "Vijdon va adolat", "Shaxslararo munosabatlarda adolat, burch va vijdon" kabi mavzularini kiritish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Adolatparvarlikning mohiyatini chuqur anglashni talab qiladigan vazifalarni amalda qo'llash kerak. Masalan, o'rta maktabda:

"Adolat qonuni", "Adolat - xulq-atvorga berilgan baho", "Adolat - xulq-atvor tamoyili", "Adolat - ijtimoiy foydali mehnatga hissa sifatida", "Vijdon eng yaxshi axloqiy fazilatlar ifodasidir", "Axloq kodeksi" kabi mavzularda targ'ibot-tashviqot ishlarini o'tkazish;

-jamo'a, tengdoshlar, kattalar bilan muloqot qilish qoidalari haqida bukletlar;

- maktabda, oilada o'zini tutish qoidalari to'plamini ishlab chiqish ijobiy natija beradi.

Zamonaviy barkamol avlodni tarbiyalash-fuqarolik jasorati, halollik tamoyillarga sodiqlik, insonparvarlik va hissiy sezgirlik sintezidir. Bu, axloqiy-irodaviy tarbiya, ya'ni hayotdagi qarama-qarshiliklarni hal qilishda faol va qo'rqmasdan ishtirok etishga tayyorlikni tarbiyalashga bog'liq.

Demak, mavjud ijtimoiy munosabatlarni chuqur isloh qilish, shaxsga, jamoaga, mamlakatga nisbatan adolatni qaror toptirishning yangi usullarini tinimsiz izlash jamiyatni yangilash jarayonini boshqarishga kompleks yondashuvni taqozo etadi.

O'zbekiston xalqining milliy yuksalishi amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarning mohiyatan ijtimoiy davlatni barpo etish va ma'rifiy jamiyat poydevorini yaratishga karatilganligi bilan bog'langandir. Bu islohotlar eng avvalo, davlat hayotini, uning institutlari faoliyatini yangilashga qaratilgandir. "Inson qadri" "xalqparvar davlat" "adolatli ijtimoiy siyosat" yuritish, inson kapitalini rivojlantirish ana shu islohotlarda ko'zda tutilgan maqsadlardir. Bugun ushbu maqsadga yetishning strategik yo'llari "O'zbekistonning-2030" strategiyasida belgilab olingan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ш.Мирзиёев. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. –Тошкент: 2022, "Ўзбекистон". –Б. 257.
2. Ш.Мирзиёев. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. –Тошкент: 2022, "Ўзбекистон". –Б. 257.
3. Ш. Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Тошкент: "Ўзбекистон", 2017. 1 том. –б. 168.
4. Жадидлар. Абдулла Авлони. Ёшлар нашриёт уйи. –Тошкент: 2022, -Б. 152.
5. Ш. Мирзиёев. Янги Ўзбекистон стратегияси. "Ўзбекистон".-Тошкент. 2021. –Б. 230.
6. <https://lex.uz/ru/docs/4885018>